

UDK 712 (497.5 - 37 Đakovo)

Perivoj uz biskupski dvor u Đakovu

Jasmina Ratkoviæ

O perivoju uz biskupski dvor, jednom od prepoznatljivijih simbola Đakova, sve do danas nije puno pisano. Upravo stoga ovaj rad čini nam se još značajnijim, kako za sagledavanje razvojnih faza perivoja, pokušaje rekonstrukcije, tako i rasvjetljavanje njegove arhitektonske dimenzije. Članak je pisan na temelju postojeće literature i uvida u dio novije arhivske građe.

Uvod

Među simbole Đakova, uz stoljetnu katedralu, ergelu, crkvu Svih svetih i sl., svakako ulazi i povijesni perivoj uz biskupski dvor. Nažalost, znatno manje površine, siromašnijeg sadržaja i ne toliko reprezentativan kakvog nalazimo kroz povijest u dostupnoj literaturi, na starim kartama, te na starim razglednicama i fotografijama. Omjer veličine perivoja naspram veličine grada u znatnom je opadanju na uštrb biskupskog perivoja. Početkom 19. st. grad je imao oko 2000. st., a veličina perivoja bila je skoro dvostruka nego današnja i sa zanimljivijim biljnim i pratećim sadržajima.

Nekadašnji umjetnički oblikovan perivoj prerastao je u park-šumu, izgubio svoj identitet i sadržajnu vrijednost. Novi arhitektonski objekti u njemu i prateća urbanistička oprema nisu u korelaciji sa samom vrijednosti perivoja.

Krajnje je vrijeme obratiti pažnju na njegovu povijesnu i oblikovnu vrijednost, a ne gledati ga samo kao obično gradsko zelenilo.

Povijesni pregled

Perivoj uz biskupski dvor smješten je uz lokaciju koja je kroz stoljeća bila žarište crkvenog i svjetovnog života Đakova. Lokacija dobiva na posebnom značaju u srednjem vijeku kada se nakon preseljavanja bosanskog biskupa u Đakovo gradi nova stolna crkva, te prateći crkveni objekti. Prva potvrda o postojanju stolne crkve u Đakovu datira iz 1355. godine.

"...bosanski biskupi...a tamo su si oni možda i prije, ali do godine 1355. za sigurno uzidali i stolnu crkvu u dvorištu svoje utvrde, koja utvrda (Castrum) nosi na sebi tragove i samoga rimskog gospodstva" (Milko Čepelić: Stolna crkva đakovačka).

Ostaci srednjovjekovne kule, snimljeno oko 1940. g.

Teško je rekonstruirati točne izgledе i položaje pojedinih zgrada. Sjeverno od današnjeg parka, približno na mjestu današnje katedrale, stajala je stolna crkva Sv. Petra uz koju se nalazio biskupski dvor (1303.) Ostaci kasnosrednjovjekovnog zida, na zapadnoj strani biskupskog dvora, potječu iz 14. stoljeća kada u gradu egzistiraju dvije cjeline:

"Castrum Dyaco" – tvrđava s biskupskim dvorom i katedralom i
"Civitas Dyaco" – trgovište oko tvrđe.

Na području današnjeg parka, povrh ljetne pozornice, nalazili su se ostaci kasno srednjovjekovne kule. Podzemnim hodnikom ta je kula bila spojena s utvrdom. Ostaci iste srušeni su oko 1955. godine iz nepoznatih razloga.

Pod turskom vlašću (1536.-1687.g.)

U zbirci starih planova Ratnog arhiva u Beču pronađen je, do tada nepoznat, plan Đakova iz 1697. g. Izradio ga je F. N. Sparr de Bensdorf, a na navedenom planu je vidljivo stanje Đakova nakon turske vlasti.

I tadašnje Đakovo se sastojalo iz utvrđenog kastruma i predgrađa. Čitav kompleks srednjovjekovnih zidina Turci su sačuvali. Kastrum je činio pravokutan prostor na lokaciji gdje se danas nalazi katedrala, biskupski dvor i dio biskupova parka. Turci su djelomično porušili srednjovjekovnu katedralu, dok je ziđe ostalo u potpunosti sačuvano.

Kastrum je bio opkoljen zidanim bedemom sa strijelnicama na gornjem kruništu. Zapadni dio toga zida, u dužini oko 40 m, ostao je sačuvan do danas. Spomenuti zid nalazi se iza biskupskog dvora, te je vidljiv iz parka. Na uglovima su se nalazile masivne četverokutne kule, a na sredini istočnog zida kula kroz koju se ulazilo u grad. Oko bedema bili su jarci s vodom. Ispred ulaza u kastrum nalazio se bastionski otočić, također opkoljen iskopanim jarcima s vodom, preko kojeg se pomoću dva mosta ulazilo u grad. Otočić se nalazio na mjestu današnjeg Strossmayerovog trga.

U to vrijeme u gradu su postojale tri džamije: Hadži-pašina, na mjestu današnje zgrade sjemeništa, Ibrahim-pašina, jedina sačuvana (uz znatne izmjene), i nama najinteresantnija Kastron-pašina, koja se nalazila na osami koju će oko stoljeće i pol kasnije prekriti park. Srušena je u vrijeme povlačenja Turaka, a ostaci su uništeni prilikom izgradnje ljetne pozornice.

Tada je današnja ulica Petra Preradovića bila naseljena s obje strane, ali od vremena biskupa Bakića zapadna strana tadašnjeg Piškorevačkog sokaka ostaje prazna i rezervirana za crkvene potrebe, sve dok se ondje nije uredio biskupski park (po M. Markoviću: Đakovo i Đakovština, Zbornik Đakovštine, 1976.)

Nakon odlaska Turaka taj prostor i dalje egzistira kao najzanimljiviji u cijelom Đakovu. Biskup Nikola Ogranić 1692. počinje podizati prve crkvene objekte na istoj toj lokaciji. Na današnjem Strossmayerovom trgu, od nekadašnje Hadži-pašine džamije, preuređuje prvu crkvu nakon odlaska Turaka. Uz crkvu podiže i rezidenciju koja je bila drvena prizemnica omarana blatom.

Biskup Đuro Patačić (1703.-1716.g.) ruši Ogranićevu crkvu, a novu podiže na mjestu gdje je stajala srednjovjekovna katedrala. Crkva nije velika, od drvene građe, a ispred gradi novi, također drveni dvor.

Najzaslužniji za daljnju izgradnju Đakova i za današnje postojanje perivoja uz biskupski dvor sigurno je biskup Petar Bakić (1716.-1749.g.). Određene dijelove grada isključio je od privatne izgradnje, rezervirao je i veliki prostor južno od svoje rezidencije, te tu predvidio biskupski park koji kasnije prerasta u gradski perivoj. Današnja Preradovićeve ulica sada mijenja svoju sliku u odnosu na tursko doba. Dozvoljena je privatna izgradnja samo istočne strane ulice, a zapadna ostaje prazna za budući park. Bakićevom koncepcijom razvoja grada udaren je temelj izgledu budućeg naselja, čije osnove ostaju do danas.

Današnje istočno krilo, tada samostalnu zgradu, biskupskog dvora gradi u kasnobaroknom stilu biskup Josip Čolnić (1751.-1773.g.), a pitanje kako teče razvoj perivoja, i da li je u to vrijeme već formiran, ostaje pod znakom upitnika. Jedina poznata činjenica potječe iz 1760. g. kada se spominje prvi staklenik kojeg je podigao biskup Čolnić, a u kojem su se uzgajali agrumi za potrebe biskupskog dvora.

Za vrijeme biskupa Antuna Mandića (1806.-1815.g.), na nama interesantnoj lokaciji, ne događaju se nikakve značajne promjene. Poznata je činjenica da se već Mandić bavio mišlju o zidanju nove katedrale, te je već dao i ciglu ispeći, ali ga je u njegovoj zamisli omela starost, te ubrzo i smrt. Pola

svoje imovine ostavio je oporukom za zidanje nove stolne crkve. Bio je to prvi temelj zakladi za novu građevinu koja je i danas glavni znak Đakova.

I dalje, svi poznati povijesni izvori ne omogućuju nam točno određivanje vremena nastanka i formiranja perivoja. Sigurno je da se počinje osnivati u prvoj polovici 19. st., a konačni izgled, na čijoj osnovi je i današnji, dobiva prije izgradnje Strossmayerove katedrale.

Na porušenim obrambenim zidinama starog grada biskupa Mirko Raffay (1816.-1830.g.) dograđuje južno krilo dvora, te najvjerojatnije uređuje i vrt ispred južnog pročelja i započinje s uređenjem voćnjaka. Godine 1820. dao je i kod B. Helbingera napraviti nacrt za katedralu (M. Cepelić). Iz dalje navedenih činjenica dolazimo do zaključka da isti biskup, da li djelomično ili kompletno, ostaje pitanje, sadi i veliki park.

Vladimir Koščak u djelu "J. J. Strossmayer – političar i mecena" piše: "Glavne institucije biskupijske zatekao je Rafaj većom stranom dovršene. Za Krtice je zaokruženo vanjsko, za Mandića unutrašnje obliče dijezeze. Svršiv dogradnju residencije i zasadiv pred njom prostrani park biskupski (na velikom prostoru bivšem prije otvorenim izpustom) izveo je Rafaj djleo, vrijedno svake hvale" (J. J. Strossmayer, god. 1850.-1900., prigodom petdesetogodišnjice biskupovanja u Đakovu, 8. rujna 1900.).

V. Ančić u diplomskom radu također ističe kako je biskup Raffay postojeći šljivik, tzv. Čifutanu (kojem ime potječe iz 18. st. po sajmištu na kojem su se skupljali Židovi), pripojio biskupskom dvoru, te da je prostor do kanala Čajnice bio pretvoren u livadu, a uzdignuti dio prema Piškorevačkom sokaku, danas ulici Petra Preradovića, pretvoren u park i voćnjak. Po cijelom parku dao je zasaditi voćke najplemenitijih vrsta od kojih je većina zamijenjena novim, a neke su se održale i do danas.

U prvoj polovici 19. st., točnije 1835. godine, tiskan je u Beču priručnik za putnike u kojem autor Rudlof Schmidt piše: "Đakovo je trgovište sa 2015. stanovnika, sjedište biskupije bosansko-srijemske, 1807. godine osnovanim licejem, višom školom... U Gradskoj šumici postoji zabavište kao u Beču "Prater" za razonodu građana i djece." Kakvi su bili sadržaji "za razonodu" toga vremena možemo samo pretpostavljati, ali iz činjenice da se uspoređuje s "Praterom" čini se da su bili u znatnoj prednosti nad današnjima. Prema odlomku iz Priručnika za putnike možemo lako shvatiti

da perivoj nije služio samo ckrvenoj sviti, nego da je pristup i uživanje u njemu bilo omogućeno svim građanima, uz pretpostavku da se pojam "Gradska šumica" odnosi na biskupski perivoj, jer drugi perivoj u to vrijeme u gradu nije poznat.

Topografski razvoj Đakova do sredine 19. st. dosegao je veličinu turske Jakove. Unutar naselja veliki prostori ostaju prazni, neizgrađeni. Najuže središte bilo je u vlasništvu Crkve koja je i diktirala razvoj naselja.

Uvid u katastarsku mapu Đakova iz 1863. g. pokazuje nam da je perivoj već bio formiran prije gradnje danas postojeće katedrale. Konačni oblik dobio je svakako u vrijeme biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Crkvene vlasti su u to doba držale gotovo sve središnje prostore u gradu, kompleks Bajnaka koji se kontinuirano veže na kompleks dvora i biskupovog parka. Na planu je također vidljivo kako je stara stolna crkva bila opasana srednjovjekovnim zidom, koje je prilikom gradnje nove katedrale srušeno. Dvor koji se vidi na planu je Čolnićev dvor, kojemu je biskup Raffay početkom 19. st. dao nadograditi južno krilo prema parku. Ispred stare stolne crkve, na suprotnoj strani trga, stoje barokne kanoničke kurije, a na južnom dijelu trga stari franjevački samostan, koji je početkom 19. st. zamijenjen bogoslovnom školom. Jezgra grada kroz povijest mijenja oblik, ali ostaje na istoj lokaciji, kroz srednji vijek, tursko doba, 18. i 19. st. i danas. Istočna strana Piškorevačkog sokaka je naseljena, a sa zapadne se prostire uređeni biskupski park. Crkveni sokak (danas Ulica Luke Botića) je u svom najnižem dijelu presijecao potočić Ribnjak. Stari Crkveni sokak bio je slobodan za gradnju samo na svojoj sjevernoj strani, a južna strana sokaka pripadala je biskupovom vrtu i voćnjaku. Isti, gore spomenuti, potočić bio je prirodna zapadna granica parka.

Biskup Josip Juraj Strossmayer (1849.-1905.g.) više je puta obnavljao perivoj, te tom prilikom u njemu zasadio i neke egzotične vrste i crne borove koji i danas čine skupinu oko tzv. meteorita (V. Ančić).

Godine 1856. i 1857. u Đakovu živi i radi slikar Vjekoslav Karas. Njegova slika "Djevojčica s lutkom" u pozadini ima đakovački park. Slika datira iz vremena prije izgradnje katedrale. Grgo Gamulin piše: "1856. Strossmayer ga je pozvao u Đakovo, gdje je proboravio oko šest mjeseci... Za nesretnog Karasova boravka kod Strossmayera u Đakovu, u prvoj polo-

vini 1857. nastala je još "Djevojčica s lutkom", na kojoj obilnu izvanjsku aparaturu slikar nije mogao prožeti onom intimnom poetizacijom koju smo na njegovim djelima nekoliko puta sretali. Sve su pojedinosti ostale odijeljene, premda možda i djeluju nekim svojim izoliranim vrijednostima." Na kratko ostavimo po strani samu vrijednost djela kao umjetničkog i orijentirajmo se na park koji je samo djelomično prikazan kao pogled kroz prozor. Vide se nekoliko visokih borava, nisko drveće ili grmlje, a okolo je prazni prostor, tj. travnjak. Danas je situacija bitno drugačija. Takvih praznih prostora više nema i struktura parka je znatno gušća.

Vrijednost cijelog prostora raste gradnjom katedrale koja danas s parkom i biskupskim dvorom čini nerazdvojnu cjelinu. Katedralu je dao graditi biskup Josip Juraj Strossmayer, a građena je od 1866. do 1882. godine. Svojom veličinom (tornjevi su visoki 84 metra, kupola 59), ljepotom i izražajnošću nosi jak znak gradske siluete, a postaje i simbolom grada. Počeo ju je graditi arhitekt iz Beča Karlo Rosner, romantičar, a nakon njegove smrti 1869. godine gradnju nastavlja Friedrich Schmidt, gotičar. Rosner je završio projekt već 1854. godine, a usvojen je preinačeni projekt iz 1865. godine. Dana 17. travnja 1866. godine potpisan je ugovor s istim arhitektom. Prvobitna lokacija koju je biskup Josip Juraj Strossmayer zamislilo kao mjesto gradnje katedrale bila je lokacija baroknih kanoničkih kurija na istočnoj strani današnjeg Strossmayerovog trga. Kanonici se nisu složili s tom zamisli, te nije preostalo ništa drugo nego srušiti sjeverni zid bedema s dvjema četverokutnim kulama, srušiti Čolnićev toranj, te dvorac grofa-biskupa Patačića i katedralu graditi na zapadnoj strani istog trga. Stara katedrala je srušena 1880. godine zbog jako lošeg stanja u kojem se nalazila. Nova katedrala posvećena je 1. listopada 1882. godine. Katedrala leži na povišenom humku pa se u nju ulazi s trga preko 12 stuba i predterase. Južna strana crkve je zidana na mjestu gdje je nekada stajao sjeverni bedem kaštela, a sjeverni zid katedrale je sagrađen nad jarkom te utvrde /zbog toga je za temeljenje sj. strane bilo potrebno korištenje hrastovih pilota/ (M. Cepelić). U unutrašnjosti nalaze se 43 freske s biblijskim motivima Starog i Novog zavjeta, čiji su autori njemački slikari Aleksandar-Maksimilijan i Ljudevit Seitz (otac i sin), a dvjema od njih je autor talijanski slikar Ljudevit Ansiglioni. Unutrašnjost je također bogata ornamentima, te se tu nalazi i

sedam oltara s kipovima. Biskupski park prostire se južno od biskupskog dvora, dok zeleni prostor zapadno od katedrale ima više oblik vrta. O tome Milko Cepelić piše: "Vrata joj gledaju na istok, na prostrani trg Strossmayerov, a glavni – završna apsida na zapad, u biskupski vrt."

A. G. Matoš: "Katedrala ima svoje boje... Crvena boja njene spoljašnosti šokirala bi u našim blijedim, štukaturskim gradovima, ali nad ovim starim i niskim kućama, u neprekidnom zelenilu blagoslovene Đakovštine taj hram godi oku kao crvena vatra oaze... Tornjevi su nešto prestrogi, preasketski, premršavi i prema lađi previsoki, ali kad ih motrite noću iz bašče... čini vam se da On, da Biskup ustavši iz zemlje kleči, ogroman i mističan, i da je sve do neba pružio gigantske molećive ruke... Kroz granje se smiješi gospodski barok dvora koji sa dva svoja krila, s ostatkom starog zida i hramom, zatvara kvadrat pristojnog, odmornog dvorišta, punog hladovine, vinskog mirisa iz bogatog podruma, ruža i jorgovana i zimzelena pod ogromnim japanskim drvetom, i punog remetske jeke pod velikaškom kolonadom seminarskog, popovskog i obudovjelog hodnika..."

U Strossmayerovo vrijeme izgrađen je i dugi staklenik, veći od prvoga, a u njemu je uzgajano voće, povrće i cvijeće. Pedesetih godina staklenik je demontiran, a u to vrijeme i perivoj je iz crkvenih ruku prešao u državno vlasništvo te postao dostupan i otvoren za javnost u svako vrijeme.

Čitajući razne autore možemo naići na niz kontradikcija. U Hrvatskom listu iz godine 1932., u članku "Biskupski park u Đakovu nestaje...", autor D. M. navodi da je park povećao biskup Pavao Sučić godine 1831., a konačni izgled perivoju dao biskup dr. Ivan Krapac, te da je isti dao sagrađiti i drugi, veći staklenik. Dr. Ivan Krapac obavljao je biskupske dužnosti nakon smrti Josipa Jurja Strossmayera. Da li su ti zapisi točni ostaje pitanje. "No park u pravom smislu riječi uredio je istom biskup dr. Krapac, koji je dao načiniti aleje, postaviti klupe, zasaditi cvijeće i urediti modernu gvozdenu ogradu oko njega. Pokojni Krapac dao je sagrađiti i lijep staklenjak u prednjem dijelu parka, koji služi za smještanje i čuvanje cvijeća preko zime. Krapac je mnogo njegovao park i u njemu držao prvorazredne vrtlare, koji su parku dali lijep izgled i posjetiocima pravi estetski užitak."

A. G. Matoš u svojim putopisima opisuje izgled perivoja početkom 20. st., točnije 1906. godine:

"Đakovo.

Predvečerje, blago ljetno predvečerje u biskupskom parku...

...Park je i više no priličan za Đakovo. Vidi se da trpi od teške ovogodišnje suše. Đakovu najviše fali rijeka. Stil parka je sasvim domaći i originalan: kombinacija od francuskih leja, engleskog drveća, pa našeg običnog voćnjaka i povrtnjaka. Nema biskupa i sve je malo zanemareno i pusto. Prava episkopalna tišina i bukolika... Kroz granje se smiješi gospodarski barok dvora koji sa dva svoja krila, s ostatkom starog zida i hramom, zatvara kvadrat pristojnog, odmornog dvorišta, punog hladovine, vinskog mirisa iz bogatog podruma, ruža i jorgovana i zimzelena pod ogromnim japanskim drvetom i punog remetske jeke pod velikaškom kolonadom seminarškog, popovskog i obudovjelog hodnika... Sve je na Strossmayerovim trgovima malacko zapušteno i zabataljeno..."

Iz citata je vidljivo da je park u znatno lošijem stanju nego je to bio za vrijeme biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Od njegovog vremena, pa sve do danas, izgled i sadržaj parka sve više gube na kvaliteti, a i površina parka je sve manja zahvaljujući neprimjerenoj gradnji i nebrizi. Matoš opisuje i vrt koji zatvaraju krila biskupskog dvora i koji je i danas zatvoren za javnost, tj. i dalje je u vlasništvu crkve i čiji se opis djelomično može primijeniti i na današnje stanje. Čitajući dalje Matošev putopis, vidljivo je da je tadašnji mobiljar bio bogatiji nego danas: "...Pod bijelom klupom red marljivih mrava... I Đakovo ima nepoznatih živih pjesnika. Na stolu, u parku čitam..."

O postojanju voćnjaka od vremena biskupa Raffaya, pa sve do početka 20. st. doznajemo iz Narodnog lista iz godine 1928.:

"Biskup Rafay, kad je osnivaio današnji biskupski perivoj oko godine 1820. zasađuje iza dvora i bedema, u pravcu današnje Botičeve ulice te prema kući Vohalskoga u Preradovićevoj ulici voćnjak. Izabrao je najplemenitije vrste, a još pred jedno 20 godina kao đaci znali smo se nauživati finih jabuka zasađenim pod Rafayem, dok danas nema više nijedne. Biskup Strossmayer dao je u parku razbacani voćnjak ponovno saditi godine 1893. i 1894."

Površina koju pokriva biskupski perivoj postepeno se počinje smanjivati. Prve promjene doživljava 1931. godine kada se "donji dio" parka, najvjerojatnije zapadni (niži teren nego ostali dio), iskrčuje i pretvara u oranicu. Godinu dana poslije biskup dr. A. Akšamović izaslao je stručnu komisiju koja je napravila nacrt prema kojem će se svake godine park "po malo obnavljati i novim nasadima poljepšati" (Narodna obrana, 1932. godine). O tome koliko se toga provelo u djelo ne postoje podaci.

U izgledu perivoja, po grafičkim izvorima, dugo vrijeme se ne primjećuju bitne razlike. Bitna promjena vidljiva je u katastarskoj karti iz 1939. godine. U odnosu na izgled parka iz 1863. godine površina parka je znatno manja, izmijenjene su trase staza, na karti iz 1939. godine ucrtan je samo jedan staklenik i to veći, razni objekti ucrtani na starijoj karti na ovoj ne postoje, što znači da ih i u parku više nema, i provedena je parcelacija na nekadašnjem južnom dijelu parka.

Perivoj uz biskupski dvor u razdoblju poslije Drugoga svjetskog rata prelazi iz crkvenih ruku u društveno vlasništvo. Brigu o uređenju i očuvanju sada preuzima sam grad.

Velike promjene za perivoj, ne samo u izgledu, nego i u očuvanju, te i u sadržajima i aktivnostima vezanim uz njega, desile su se kao posljedica odluke Turističkog društva Đakovo da organizira veliku smotru folkloru pod nazivom "Đakovački vezovi". Odlučeno je da će se smotra održavati svake godine, a pokazano je da je idealno mjesto za održavanje takve velike manifestacije baš nekadašnji biskupski perivoj. Godine 1967. održani su prvi Đakovački vezovi, a već 1968. godine u "Velikom parku" je sagrađena ljetna pozornica. Kako smo već naveli, pri gradnji pozornice srušeni su ostaci Kastron-pašine džamije iz turskog doba.

Vezovi su u park unijeli vesele boje slavonskih nošnji, ples i pjesmu, park je Vezovima dao još veću vrijednost, ali Vezovi su parku nanijeli i veliko zlo. Svake godine veliki broj ljudi posjećuje manifestaciju te za sobom ostavi bolni trag na perivoju. Trava bude izgažena, veliki dio tla pokriven čepovima boca, opušcima, postavljaju se razni šatori, tende te i tako uništava zelenilo i tlo.

Dana 19. rujna 1967. godine održana je sjednica komisije za utvrđivanje zaštićenih objekata prirode u Zavodu za zaštitu prirode u Zagrebu. Iz zapisnika: "Mnoga stabla zatečena na mjestu oblikovanja parka, postala su parkovni inventar (hrastovi, klenovi i dr.). U inventaru staroga parka ističu se sljedeće vrste: javor-klen (*Acer campestre*) opsega oko 2 m – više primjeraka, negundovac (*Acer Negundo*), hrast lužnjak (*Quercus sobur*) više primjeraka, opsega od 3 m do 3 m i 90 cm, jasen (*Fraxinus excelsior*), jablan (*Populus pyramidalis*), brojno su zastupljene lipe (*Tilia sp.*) opsega oko 2 m i 40 cm, grab (*Carpinus betulus*), brijest (*Klenus campestris*), platana (*Platanus orientalis*), 2 primjerka opsega 4 m 30 cm, vrsta (*Pterocarya fraxinifolia*) ističe se lijepim habitusom opsega oko 3 m 90 cm, makluza (*Maclura aurantiaca*), gledičija (*Gleditschia triacanthos*), brojno je zastupljen bagrem (*Robinia pseudoacacia*), skupina od osam borova (*Pinus sp.*) ističe se u centralnom dijelu parka, smreka (*Picea excelsa*) primjerci s opsegom 1, 2 m, pačempres (*Chamaecyparis sp.*), čempresi (*Cupressus sempervirens*), ariš (*Larix europaea*) s opsegom od 1 m 41 cm, američka tuja (*Thuja occidentalis*), kanadska čuga (*Tsuga canadensis*). Stari park u Đakovu predstavlja zanimljiv hortikulturni objekt Slavonije, iz XIX. st., te je kao takav vrijedan zaštite.

Komisija predlaže u svrhu ostvarivanja zaštite sljedeću mjeru:

- Zabranjeno je sjeći stabla i grmlje spomenutog parka i na bilo koji drugi način ga oštećivati."

Dana 11. siječnja 1968. godine izdano je rješenje (9/2 – 1968.) da se stari park, s ukupnom površinom od 15 k.j. i 66 č. hv. u društvenom vlasništvu, stavlja pod posebnu zaštitu Republičkog zavoda za zaštitu prirode kao spomenik prirode (spomenik vrtne arhitekture).

Uz sam park zaštitom je obuhvaćen i voćnjak i zelenilo oko arhitektonske baštine, tj. vrtovi oko biskupskog dvora i katedrale.

Ovim rješenjem zabranjena je, bez suglasnosti Republičkog zavoda za zaštitu prirode u Zagrebu, bilo kakva sječa, sadnja stabala i grmlja, oštećivanje vegetacije, izgradnja, kao i svaki drugi zahvat koji može prouzročiti izmjenu postojećeg stanja.

Činjenice govore da se i nakon stupanja rješenja Zavoda za zaštitu nije provodila zadovoljavajuća zaštita, te da su se i dalje organizirala nedozvoljena događanja, pa čak i nedozvoljena građenja unutar samog parka.

Prvi zdravstveni objekti izgrađeni su 1967. godine, prije donesenog rješenja, a 1979. godine je Skupština općine donijela zaključak da se na prostoru voćnjaka i livada više ne gradi nego da se i te površine hortikulturno oblikuju u skladu s izvornim perivojem. Velika greška napravljena je 1983. godine kada se bez suglasnosti i dozvole Zavoda za zaštitu prirode nastavilo s gradnjom kompleksa Doma zdravlja unutar samog perivoja. Tom prilikom ponovno je smanjena površina samog parka, uništeno je zelenilo, u perivoju je uveden i promet, ali uz sve to smanjena je i vrijednost kulturno-povijesnog spoja arhitekture i prirode. Kao pandan katedrali, biskupskom dvoru i ostacima srednjovjekovnih zidina sada na drugom kraju starog parka stoji Dom zdravlja s pratećom cestom i parkiralištima okolo.

Održavanje Đakovačkih vezova se nastavilo i dalje, ali svake godine zbog različitih sadržaja organizator treba dobiti dozvolu Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture Zagreb. Izvršno vijeće Skupštine općine Đakovo, na sjednici održanoj 1985. godine, zaključilo je da je, radi zaštite parka od uništavanja, potrebno Turističkom društvu Đakovo uputiti obvezu da se površine Strossmayerovog parka dovedu u prvobitno stanje nakon održavanja manifestacije. Posljednjih nekoliko godina napravio se mali, ali pozitivan korak u očuvanju perivoja za vrijeme održavanja Vezova. Prateći ugostiteljski objekti i razni drugi sadržaji pomaknuti su iz predjela južno od pozornice, koji je bogat dendroflorom, zapadno od nje na područje livade i puteva posutih sitnim bijelim kamenom. Na taj način uništavanje drveća i grmlja je znatno manje, a i trase kretanja su tada već unaprijed oblikovani putevi.

Tijekom poslijeratnih godina srušen je i preostali veliki staklenik, a ukrasni vrt ispred njega sve je više zapušten.

Veliki đakovački park danas još samo svojim ulazom, ogradom i vrtom neposredno uz biskupski dvor podsjeća na prošlost bogato i stručno oblikovanog perivoja. Rekonstrukcijom je potrebno obuhvatiti ga kao cjelinu s dvorom i katedralom, te novim sadržajima vratiti mu stari sjaj.

Pokušaji rekonstrukcije starog parka

Godine 1975. Zavodu za zaštitu prirode u Zagrebu poslana su četiri primjerka "Rekonstrukcije starog parka u Đakovu". Zavod je u suradnji sa Zavodom za urbanizam i komunalne djelatnosti u Đakovu, s ciljem da sačuva i obnovi prirodne i kulturne vrijednosti perivoja uz biskupski dvor, izradio prijedloge i plan za rekonstrukciju starog parka. Tada je provedeno snimanje postojećeg stanja, te predviđena rješenja za sadnju novih vrsta, a posebno ukrasnog grmlja (V. Ančić).

Na žalost, prijedlozi nikada nisu sprovedeni u djelo, a stanje perivoja je u sve lošijem stanju.

Godine 1983. Šime Ricov u svom članku "Uređenje pejzaža i zaštita čovjekove okolice", u časopisu Hortikultura, također predlaže neke zahvate u svrhu poboljšanja stanja perivoja:

"Uočavajući nedostatke u izrazu postojećeg vegetacijskog pokrova te nefunkcionalnosti i neopremljenosti parkova, rekonstrukcijom je potrebno obuhvatiti njihovu cjelovitu obnovu... Centralni gradski park u svom cjelovitom prostornom izrazu (dvostruka površina od sadašnje) imat će združeno parkovno-rekreativnu funkciju za cijelo centralno gradsko područje. U njemu, pored atraktivnih parkovnih motiva, mogu biti interpolirani i neki suvremeni sadržaji za masovniju rekreaciju građana (trim staza, trim test centar, kreativne igre na travi i sl.). Način ovakova pristupa u organizaciji parka bio bi motiv više kao opravdanje za sredstva koja bi trebalo uložiti u obnovu i rekonstrukciju parka."

Da li zbilja trebamo opravdanja za obnavljanje povijesnih i kulturnih vrijednosti?

Zbog neprimjerenih prijedloga rekonstrukcije i zbog sve lošijeg stanja perivoja, 1986. godine je predloženo osnivanje komisije koja bi izvršila obilazak parka i snimila postojeće stanje. Nakon obilaska podnesen je izvještaj: "U parku je zastupljeno 77 vrsta drveća, od čega 12 četinjača i 65 listača. Park ima izgled park šume, jer je vrlo gust u sloju krošanja, a u donjoj etaži, tj. u sloju grmlja obrastao je grmljem, pa su ti dijelovi parka nepristupačni i zapušteni. U parku je dosta samoniklog drveća, a pojedine

vrste kao što su bagrem (*Robinia pseudoacacia*) i *Ailanthus altissima* su zastupljene u prevelikom broju, a k tome nemaju nikakvu estetsku vrijednost."

Komisija je nakon obilaska terena donijela zaključke koje je predložila SO Đakovo:

1. SO Đakovo treba donijeti odluku o izradi projekta za revitalizaciju i uređenje parka, te ga izraditi u skladu s usvojenim GUP-om za grad Đakovo.

2. Preporuča se da projekt bude sastavni dio provedbenog urbanističkog plana zone Centar, koji je u izradi.

3. Kod izrade provedbenog plana, nosioci izrade trebaju stupiti u kontakt sa Zavodom za zaštitu prirode i usuglasiti stavove oko jedinstvenog tretmana zaštićenog dijela Strossmayerovog parka i pripadajućeg mu voćnjaka, slobodnih površina uz park, koje bi se mogle parku priključiti. (V. Ančić)

Projekt najvjerojatnije nije nikada izrađen, a i da jest - nije nikada proveden. Do dokumentacije, vezane uz sam projekt, u zgradi Gradskog poglavarstva ne može se doći.

Briga o valorizaciji i uređenju perivoja uz biskupski dvor sada je u rukama komunalnog poduzeća "Univerzal" Đakovo, koje ne može poduzeti bitnije korake oko uređenja parka dok se ne suglasi Zavod za zaštitu prirode. Koordinacija između ta dva imena očito nije usklađena, a stari park u Đakovu iz dana u dan gubi na svom identitetu.

Na zamolbu pročelnika za komunalni sustav, prostorno uređenje i gospodarstvo grada Đakova, A. Denich, viša savjetnica Državne uprave za zaštitu prirode i okoliša iz Zagreba, obavila je jedanaestog prosinca 1997. godine očevid u starom perivoju radi utvrđivanja postojećeg stanja, te određivanje smjernica radi očuvanja, obnove i zaštite. Obilasku su prisustvovali i predstavnici Grada i komunalnog poduzeća.

Tijekom obilaska je zaključeno da je perivoj znatno osiromašen dekorativnim vrstama drveća, grmlja, trajnica, a da su izvorne livadne površine dijelom obrasle samoniklim vrstama drveća koje prirodno dolaze u šumskoj zajednici hrasta lužnjaka i graba (*Carpino betuli* – *Quercetum roboris*).

Povijesno oblikovno značajne skupine četinjača potpuno su propale. Jedina zadržana vrsta je stoljetna grupacija crnog bora (*Pinus nigra* sp.) oko tzv. meteorita. Navedena grupacija je slabog vitaliteta, a krošnja je razvijena samo na vrhu i prisutna je zaraza borovim štetnikom.

Sadašnje održavanje i uređenje perivoja svedeno je samo na čišćenje, košenje i sječu suhих stabala i grana. Dekorativni vrt ispred biskupskog dvora, koji je bio uništen ovim ratom, saniran je i obnovljen. Spomenuti vrt sa šimširovom bordurom i ornamentom redovno se uređuje i održava.

Na temelju utvrđenog stanja, a u skladu s člankom 32 Zakona o zaštiti prirode (NN 30/94), Državna uprava za zaštitu prirode i okoliša utvrdila je uvjete i smjernice za obnovu i zaštitu perivoja.

Uvjeti zaštite prirode:

1. U grupaciji crnog bora ukloniti zasada samo jedno stablo, koje se jako nagnulo nad frekventnom šetnom stazom, iz razloga što postoji mogućnost izvrtanja poradi olujnog vjetrova ili snijega.

2. Planirati sredstva za obnovu grupacije na istom mjestu, istom vrstom i odlikom crnog bora. To je jedina grupacija u perivoju koja se kao karakteristični scenski sadržaj sačuvala sve do danas.

3. U dijelu perivoja prema zdravstvenim objektima, u kojem prevladava hrast, grab, klen, lipa i dr. nepotrebno je uklanjati listinac grabljanjem, jer se na taj način osiromašuje vrstama prizemni sloj rašća.

Smjernica:

U svrhu obnove i zaštite perivoja koji je tijekom godina poprimio izgled šume, u prvoj fazi potrebno je izraditi nacrt postojećeg stanja sa svim arhitektonskim i građevnim sadržajima u mj. 1:500. Izvršiti analizu stanja prema nacrtu iz 1975. godine (izrađen u tadašnjem Republičkom zavodu za zaštitu prirode, autor A. Denich). Na temelju analize predložiti prioritete mjere obnove do izrade Povijesne studije geneza perivoja i promjena koje su se desile sve do danas.

Obnovu i zaštitu perivoja provoditi u skladu s principima utvrđenim u međunarodnim poveljama ICOMOS – IFLA o povijesnim vrtovima, Talijanskoj povelji i dr.

(Iz dopisa Državne uprave za zaštitu okoliša Gradu Đakovu pod naslovom Predmet: Strossmayerovoj perivoj u Đakovu.)

Arhitektonska kompozicija perivoja uz biskupski dvor

Kompleks perivoja s pratećom arhitekturom kroz dugi niz godina postojanja mijenjao je svoje i oblikovne i sadržajne vrijednosti. Velik niz promjena bio je izazvan ljudskom rukom i, nažalost, često u negativnom pravcu, a promjene izazvane nebrigom i prepuštene samoj prirodi, dovele su do toga da se nekada njegovani i oblikovani park pretvorio u park-šumu.

Kako nemamo drugih grafičkih dokaza, izvornim i najvrjednijim možemo smatrati onaj oblik parka iz 1863. godine (karta br. 2). Karta je iz vremena prije gradnje Strossmayerove katedrale, ali je katedrala ucrtana naknadno.

Površina parka bila je onda znatno veća, a i na spomenutoj karti vidljivo je postojanje nekoliko objekata u perivoju kojih danas više nema. Ostaci džamije iz turskog doba, koja je djelomično srušena kod povlačenja Turaka, porušeni su prilikom gradnje ljetne pozornice 1967. godine. Džamija je jedini objekt koji je građen prije nastanka perivoja. Drugi interesantan objekt u perivoju bio je slamnati paviljon, (Foto 2.) tzv. "japanski", koji je odavno srušen. M. Obad Šćiratoci: "Bio je savršen primjer isprepletanja lokalne slavonske graditeljske tradicije i predodžbe egzotične arhitekture Dalekog istoka."

Stari staklenik, građen za vrijeme biskupa Čolnića 1760. godine, služio je za uzgajanje agruma i stajao južno od novog staklenika, bio je tlocrtnih dimenzija 22x7 metara. Srušen je 1908. godine, te su jedno vrijeme postojala dva staklenika, tj. stariji je srušen nakon gradnje novog. Novi staklenik građen je u vrijeme Josipa Jurja Strossmayera (iako neki izvori navode da ga je dao sagraditi biskup dr. Ivan Krapec), te je služio za uzgajanje voća, povrća i cvijeća. Srušen je pedesetih godina ovog stoljeća, tj.

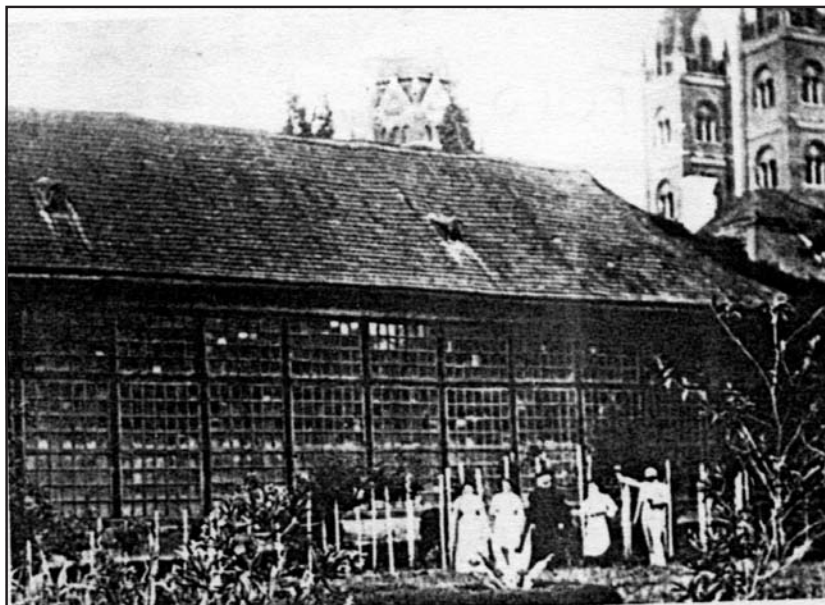

Slamnati paviljon, fotografija iz 1895. g.

demontiran i preseljen u Osijek. Bio je pravokutnog oblika, veličine 45x13 metara, a imao je i tlocrtno i visinski simetrično istaknute dijelove.

Veći postotak parka zauzimali su dekorativni vrtovi. Osim dekorativnih vrtova, koje još i danas nalazimo uz istočno i južno pročelje biskupskog dvora, veliku površinu zauzimali su ukrasni vrtovi neposredno ispred novog staklenika. Ostaci istoga vidljivi su danas tek u tragovima. Veliki vrtovi pružali su se zapadnom granicom perivoja, na čijem su području danas livade i raslinje. Voćnjak zapadno od katedrale i dvora i danas je u vlasništvu Crkve i žičanom je ogralom odijeljen od ostalog prostora perivoja.

Značajnije promjene vidljive su već i na karti iz 1939. godine. Objekta ucrtanih na prethodnoj karti više nema, osim velikog staklenika. Nestao je stari staklenik, kao i slamnati paviljon, ni ostaci džamije više nisu ucrtani, mada drugi autori tvrde da su ostaci još postojali i kasnije. Dekorativni vrtovi oko biskupskog dvora i ispred velikog staklenika i dalje postoje, ali su trase staza djelomično izmijenjene. Površina parka smanjena je oduzimanjem južnog dijela na kojem je izvršena parcelacija.

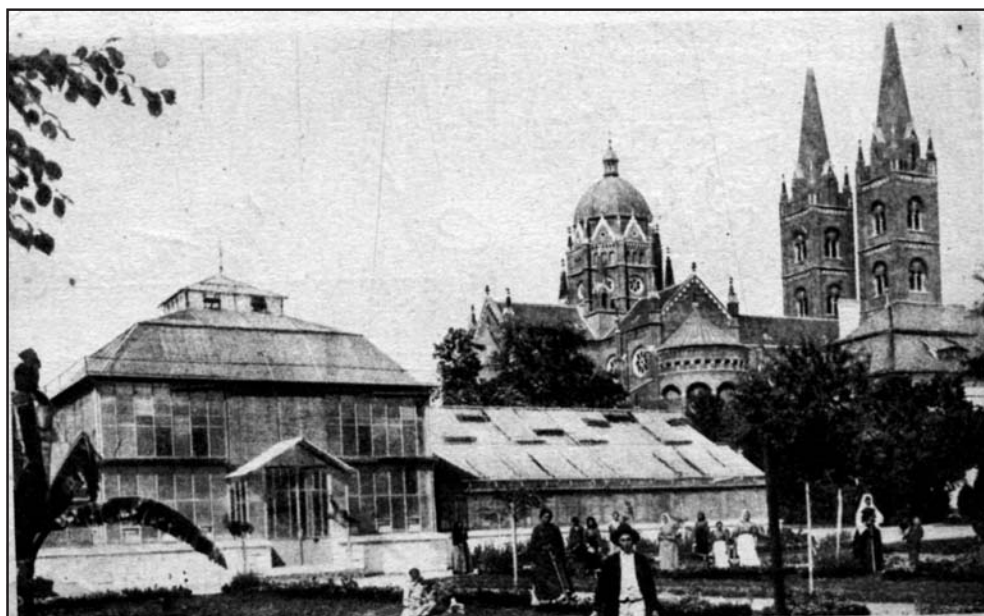
Stari staklenik

Unutrašnjost starog staklenika

Sljedeći grafički prikaz perivoja je karta iz 1971. godine. Površina oblikovanog dijela perivoja približno je ista kao i na karti iz 1939. godine, ali su zato perivoju oduzete livade s jugozapadne strane i voćnjaci na jugu, tj. jugozapadu. Na jugozapadnom dijelu izvršena je parcelacija za tenis terene, a između terena i perivoja probijena je trasa nove ceste. Južni dio zaposjeli su objekti Doma zdravlja. Prvi zdravstveni objekti izgrađeni su 1967. godine uz istočni ulaz u park. I nakon stupanja na snagu rješenja Zavoda za zaštitu prirode gradilo se na područjima livada i voćnjaka. Godine 1983. i 1984. građeni su i ostali zdravstveni objekti ambulante, stanica za prvu pomoć i dr. Trase staza unutar perivoja ostale su većinom nepromijenjene. Male promjene dogodile su se oko objekata Doma zdravlja, te oko sjeveroistočnog, tj. glavnog ulaza u park.

Na karti više nije ucrtan Strossmayerov staklenik. Demontiran je između 1958. i 1968. godine i preseljen u Osijek, a zbog toga su i staze na tom području preoblikovane. Na području gdje je nekada stajala turska džamija, u strmoj prirodnoj udolini, 1968. godine sagrađena je ljetna pozornica u svrhu održavanja manifestacije pod nazivom Đakovački vezovi.

Strossmayerov zimski vrt u perivoju, fotografija iz 1926. g.

Dekoratívni vrtovi s istočne i južne strane biskupskog dvora zadržali su svoj prvobitni oblik, dok dekoratívni vrt ispred nekadašnjeg velikog staklenika zbog nebrige, i prepušten prirodi, gubi na svojoj estetskoj vrijednosti, te se gubi među samoizraslim grmljem i drvećem.

U literaturi često nailazimo na podatke da je perivoj oblikovan u engleskom stilu, što nije točan podatak, a proizlazi iz toga što je postalo uobičajeno da se svi parkovi pejzažne koncepcije nazivaju parkovima engleskog stila, što također nije točno. Đ. Rauš: "Stari park u Đakovu... oblikovan je u engleskom stilu od 1870. godine."

Perivoj uz biskupski dvor u Đakovu je romantičarski park, a dekoratívni vrtovi oko biskupskog dvora i katedrale pripadaju historicističkim vrtovima. U vrijeme druge polovice 19. stoljeća, u parkovnoj arhitekturi sjeverne Hrvatske bilo je često da perivoji posjeduju obilježja različitih stilova pomiješanih s tradicionalnom vrtom arhitekturom što je u korelaciji s tadašnjom romantičarskom modom (M. Obad-Šćitaroci, B. Bojanić).

*Dekoratívni vrtovi u zapadnom dijelu perivoja
nekada i danas*

A. G. Matoš u svojim putopisima piše o perivoju: "Park je i više no priličan za Đakovo ... Stil parka je sasvim domaći i originalan: kombinacija od francuskih leja, engleskog drveća, pa našeg običnog voćnjaka i povrtnjaka."

Danas nas stari park u Đakovu još samo ulaznim dijelom podsjeća na svoju nekadašnju veličinu i sjaj prošlosti.

Šime Ricov, u svom članku u časopisu "Hortikultura", o perivoju u Đakovu piše: "Glavni (nekad biskupijski) park tek svojim ulaznim dijelom rječito upućuje posjetioca o nekad zaista uređenom impozantnom parku s bogatstvom parkovnih uređaja i oblikovanih motiva. A sada – na primjerno njegovanje i održavane figure stožaca od šišanog pimšira, borovice i tuje s desne strane ulaza – nastavlja se bagremik u jednom pravcu, te ostali zapušteni dio parka u ostalim smjerovima.

Osim sporadičnih primjeraka vrijednije vegetacije, kao što su tu i tamo po koja platana, javor, lipa, poljski bor, borovac i neke druge vrste, park je uglavnom obrašten više-manje inferiornim parkovnim vrstama (bagrem, grab i slično).

Kad bismo apstrahirali ulazni dio parka, onda bismo ovaj prostor na kojem se prostirao nekadašnji park, mogli nazvati "neodređenom kategorijom zelenila".

Najstariji dijelovi perivoja su dekorativni vrtovi oko biskupskog dvora i katedrale. Vrt ispred istočnog pročelja biskupskog dvora nastao je najvjerojatnije u vrijeme gradnje i samog istočnog krila, točnije u vrijeme biskupa Josipa Čolnića (1751.-1773. godine). Velika je mogućnost da su tada djelomično nastali i dekorativni vrtovi oko starog staklenika, jer nailazimo na podatak da je isti biskup gradio i staklenik 1760. godine. Dekorativni vrt s južne strane biskupskog dvora, po svoj prilici, nastao je u vrijeme ili iza gradnje južnog krila biskupskog dvora kojeg je gradio biskup Raffay početkom 19. stoljeća. Izgled spomenutih vrtova mijenjao se tijekom vremena, te je kompozicija postajala sve čistija i jednostavnija, ali hladnija i reprezentativnija (M. Obad-Šćitaroci).

Među najstariju biljnu skupinu spada skupina crnog bora koja čini jedinstvenu cjelinu oko tzv. meteorita koji tu stoji još od vremena gradnje ka-

tedrale. I nekada je bila, a i danas je ta cjelina jak akcent đakovačkog parka. Danas još više dobiva na značenju jer su nestali drugi jaki akcenti kao što su bili staklenici, japanski paviljon i sl. Dugo su se vremena vodile polemike o porijeklu kamena, ali su znanstvena istraživanja pokazala da se ne radi o nikakvom meteoritu, nego je to kamen terestričkoga porijekla. Nailazimo na niz primjera da je tijekom 19. stoljeća jedno vrijeme postojao običaj da se kamenje nepravilnog oblika postavlja po vrtovima kao ukras, govoreći da se radi o meteoritima (Lj. Barić).

Perivoj se danas sastoji od nekoliko dijelova:

1. historicistički dekorativni vrtovi ispred istočnog i južnog pročelja biskupskog dvora

2. prostor perivoja uz istočnu ogradu, tj. centralni prostor između biskupskog dvora i Doma zdravlja, s djelomičnim ostacima povijesnog i nekada oblikovanog perivoja

3. zapadni i jugozapadni dio perivoja, na terenu u padu u odnosu na centralni dio – nema nikakvog hortikulturnog uređenja, nekontroliran rast biljnih vrsta

4. kompleks Doma zdravlja.

Trase staza u glavnom dijelu parka više – manje su zadržale svoju izvornost. Još uvijek glavnu aleju, s najzanimljivijom vizurom prema biskupskom dvoru i crkvenim tornjevima katedrale, čini staza u pravcu sjever-jug na istočnoj strani perivoja koja teče paralelno s ogradom, spajajući sjeverni i južni ulaz u perivoj. Druga staza po važnosti je pravac istok-zapad, tj. staza okomita na gore spomenutu, koja spaja istu s dječjim igralištem i ljetnom pozornicom na zapadnom dijelu perivoja, te se preko pada terena spaja na sporedni, zapadni ulaz u park. Dijagonalu čini trasa staze koja teče od glavnog, sjevernog ulaza prema jugozapadu, tj. staza koja na jednoj svojoj strani ima biskupski dvor, a na drugoj završava s dječjim igralištem i, na kraju, ljetnom pozornicom. Od tri spomenute, i možda najzanimljivije parkovne staze, samo je prva zadržala svoju izvornu trasu. Originalne vizure u biskupskom perivoju danas su djelomično ili kompletno onemogućene, a razlog tome je nekontrolirani i neplanirani rast raznih biljnih vrsta i sadašnja pregusta struktura parka, za razliku od pri-

jašnje. Sve staze u perivoju su asfaltne s betonskim rubnjacima, dok su prilazi zapadnom ulazu i staze u dekorativnim vrtovima s istočne strane biskupskog dvora posute bijelim tucanikom.

Glavna mjesta sastajanja i druženja u parku su mjesta oko ljetne pozornice, točnije oko dječjeg igrališta koje je u jako lošem stanju, te mjesta za sjedenje uz glavne parkovne staze. I druga oprema, uz spomenute elemente dječjeg igrališta, također je dosta stara i često postavljena bez unaprijed izvršenog plana. Oblikovno, klupe ne čine jednu cjelinu, neke su masivne, u kombinaciji betona i drveta s naslonom, druge su bez naslona, od željeza i drveta i, osim što međusobno ne čine jednu cjelinu, ne uklapaju se ni s izvornim elementima parka, kao što je ograda u kombinaciji željeza i opeke.

Detalj ograde

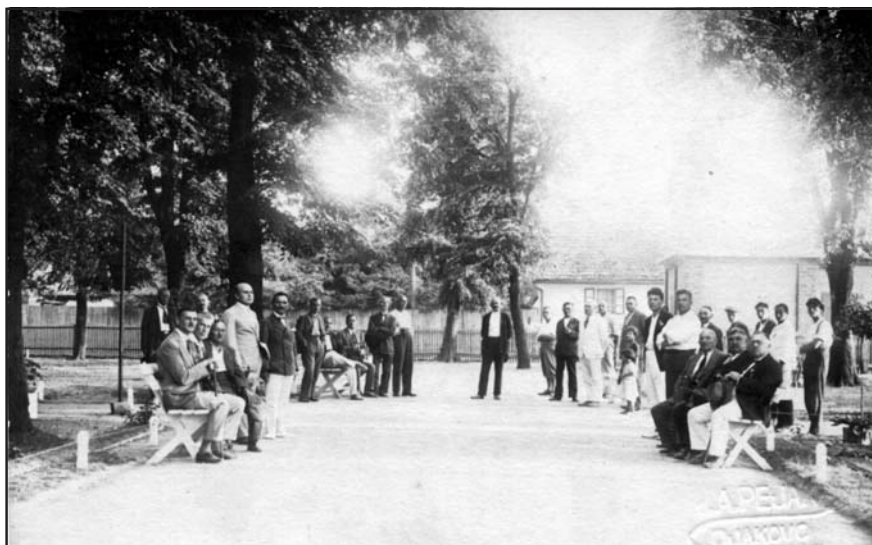

Ostaci srednjovjekovnih bedema

Ostalo gradsko zelenilo

Osim perivoja uz biskupski dvor, u Đakovu postoje još dva manja parka, tzv. Mali park i kolodvorski park, nekoliko javnih zelenih površina u stambenim dijelovima grada, te niz drvoreda. Oni nemaju kulturnu i povijesnu vrijednost, niti vrijedni hortikulturni znamen, samo su u funkciji gradskog zelenila.

Mali park omeđuju ulice Vladimira Nazora i Frankopanska ulica sa zapada, O. Price sa sjevera i J. Kozarca s juga. Površina mu je 1.2 hektara. Park je bez ikakvog hortikulturnog stila, ali postoje fotografije iz vremena prije Prvoga svjetskog rata, pa ulazi u spomen Đakova kao staro sastajalište njegovih građana. Prije nekoliko godina izrađene su nove staze, većinom na trasama starih, postavljene su nove klupe, na ulazu u park postavljeni betonski cvjetnjaci s jednogodišnjim cvijećem, ali na području hortikulture nije se ništa znatno promijenilo. Park u svom sastavu ima samo nekoliko vrsta drveća, a najzastupljenije su lipe (*Tilia sp. L.*). Na zapadnom ulazu u park uređena je ograda od obične kaline (*Ligustrum vulgare*), te grmovi od običnog šimšira (*Buxus sempervirens*) obrezani u obliku kugli.

Otvaranje malog parka nakon obnove oko 1930. godine

Kolodvorski je park označen dominantnim drvodredom negundovca s prostranom i rubnom pratnjom topola i jablana (Š. Ricov). Park je zapušten i nenjegovan, s nedovoljnim pratećim sadržajima.

Drvoredi su najčešće jedino gradsko zelenilo pojedinih dijelova grada. Š. Ricov u svom članku o zelenilu Đakova piše: "U primjeru gradskih drvoreda nema kriterija ujednačenosti u kontinuitetu određene biljne vrste, odnosno više vegetacijski i habitualno sukladnih vrsta. Tako se često susreću, primjerice platane i javori s jedne strane, a šljive i orasi s druge strane ulice; s izuzetkom jednog drvodrednog niza breze, svi su postojeći drvoredi više manje sastavljeni od više vrsta, među kojima su brojčano zastupljeni: lipa, divlji kesten, razni javori, breze i jablani. Sporadično se u drvoredu javljaju pačempres i borovica." Novozasađeni drvoredi i u starim i novim dijelovima grada zasađeni su ipak kao jedna oblikovna cjelina.

Gradsko groblje je smješteno na uzvisini jugozapadno od parka, te je s tog područja moguće sagledati cjelinu koju čine katedrala, biskupski dvor i perivoj. Groblje je godine 1870. otvorio biskup Matija Antun Krtica, nakon što je napušteno staro groblje na kraju Pavićeve ulice, a početkom 20. st. u središnjem dijelu je podignuta kapelica u duhu historicizma – neogotike (Đakovo, monografija).

Groblje je ozelenjeno vrstama karakterističnim za takva mjesta. Najčešće vrste su obična azijska tuja (*Thuja orientalis* L.), obična američka tuja (*Thuja occidentalis* var. *pyramidalis*), obični šimšir (*Buxus sempervirens* L.) (I. Toljan). Prednji dio groblja, tj. dio od glavnog ulaza, je staro groblje bogato zelenilom, uklopljeno u prateću arhitekturu, dok su noviji dijelovi groblja znatno siromašniji biljnim sadržajima.

Matoš ovako opisuje đakovačko groblje: "Groblje, provincijsko romantično groblje na uzvisici. Nalijevo kuće u bijeloj ljetnoj prašini, a na puškomet odavde visina katedrale, groba Biskupova, najljepšeg groba hrvatskoga..."

Popis literature

Ančić, Vesna, Valorizacija i rekonstrukcija starog parka oko Katedrale u Đakovu; Šumarski fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, listopada 1988.

Barić, Lj., Navodni meteorit iz Đakova, Anali centra za znanstveni rad u Osijeku 1, JAZU, Osijek 1981.

Benčević, Z., Rogić I., Kopic I., Čordašić F., Išasegi R., Djakovo, tourist guide – book, Đakovo, 1966.

Biskupski park u Đakovu nestaje... - žalosna sudbina najstarijeg i najvećeg parka u Slavoniji -; Hrvatski list, broj 47 (3873), godina XIII, Osijek, 1932.

Brlić, A. E., Putovanja u Đakovo potkraj 18. i početkom 19. st., "Đakovački vezovi", Prigodna revija, 1974.

Cepelić, Milko, Stolna crkva djakovačka, Đakovo, 1915.

Đakovo – monografija, Đakovo, 1989. g.

Đakovo i Đakovački vezovi, Đakovo, 1986.

Fotomonografija starog Đakova, Đakovo, 1995. g.

Gamulin, Grgo, Hrvatsko slikarstvo 19. stoljeća, Zagreb, 1995.

Kiš, Dragutin, Parkovi Slavonije; Priroda br. 6-7, Zagreb

Košćak, Vladimir, Josip Juraj Strossmayer – političar i mecena

Marković, Mirko, Đakovo i Đakovština, Zbornik Đakovštine, JAZU, Zagreb, 1976.

Marković, Mirko, Kako je izgledalo Đakovo krajem 17. st.? "Đakovački list", 27. travnja 1995.

Matoš, Antun Gustav, Od Zagreba do Beograda, Zagreb, 21. i 22. 9. 1906, "Putopis", Vinkovci, 1995.

Narodni list, Jugoslavensko napredno glasilo, broj 24, godina VII, Đakovo, 1928.

Narodni list, Jugoslavensko napredno glasilo, broj 28, godina VII, Đakovo, 1928.

Narodni list, Jugoslavensko napredno glasilo, broj 29, godina VII, Đakovo, 1928.

Obad-Šćitaroci, Mladen, Bojanić, Bojana, Perivoj uz biskupski dvor u Đakovu, *Diacovensia* 1/1995.

Obad-Šćitaroci, Mladen, Hrvatska parkovna baština – zaštita i obnova, Školska knjiga, Zagreb, 1992.

Rauš, Đuro, Ljepote Đakovštine i požeškog kraja; *Glas Slavonije*, godina 32, broj 9136., Osijek 1975.

Rauš, Đuro, Stari parkovi u Slavoniji i Baranji, "Hortikultura", Split, 1977.

Rauš, Đuro, Šumska vegetacija Đakovštine, *Zbornik Đakovštine, JAZU*, Zagreb, 1976.

Ricov, Šime, Uređenje pejzaža i zaštita čovjekove okolice u Đakovu; *Hortikultura* br. 1-2, 1983.

Szabo, Gjuro, Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji, 1920.

Toljan, I., Diplomski rad, Parkovi i zelene površine Đakova u prostornim planovima;

Šumarski fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1990.

Uprava dobra biskupije đakovačke: Biskupski park u Đakovu ostaje; *Narodna obrana*, godina XIII, broj 8, Đakovo, 1932.

Vukov, Jerko, Zelene površine Đakova i njegove okolice; *Đakovački vezovi*, prigodna revija 1987., Đakovo

GARDENS TO THE BISHOP'S COURT IN ĐAKOVO

Summary

Up to the present days very little has been written about the gardens to the Bishop's Court, one of the distinguishing marks of Đakovo. Therefore, we find this article even more important for interpreting and illuminating both the development of the gardens and efforts for their reconstruction. It is also relevant for understanding their architectural dimension. The author consults both the existing literature about the gardens and archival materials.

